

Generaler i strid

I oktober 1946 avgav 1945 års militärutredning sitt betänkande om förhållandet mellan befäl och meniga inom krigsmakten och därmed sammanhängande frågor. Vad som främst intresserade var en rad förslag som kunde sägas syfta till en uppmjukning av den militära hierarkin och till ökad trivsel för de meniga soldaterna — t. ex. begränsning av hälsningsplikten, ökning av permissionen, mildring av uniformstvängt. Betänkandet väckte emellertid stor ovilja inom delar av officersskåren. Denna ovilja har nu i förtätd form kommit till uttryck i armechefens, general Douglas, yttrande över betänkandet. Med tanke på tvistefrågornas art och motsättningsgarnas storleksgrad är det svårt att förstå den behärskade ilska som präglar general Douglas uttalanden.

Enligt armechefen har den diskuterade utredningen från vissa punkter "utan tvivel skadat försvarsmakten". Utredningen brister i objektivitet och har "i väsentliga delar blivit snedvriden". Den har på viktiga punkter "tecknat en vrångbild av verkligheten", den "rör sig i stor utsträckning med förlegat minnesgodt och synes icke ha tagit hänsyn till den utveckling som ägt rum".

Vilka står då bakom denna usla och skadliga utredning? Några civila som aldrig eller i varje fall inte på årtionden hanterat ett vapen? Visst inte. Ordförande var general Dyrssen, av ledamöterna var en officer och en underofficer, de fyra övriga hade under kriget gjort lång beredskapstjänst, huvudsakligen i befälsställning. Militären, som så auktoritativt hävdar sin förmåga att bedöma hur stort försvar vi bör ha, är alltså totalt oenig i fråga om de här behandlade detaljproblemen, vilka i alldeles särskild grad kräver specialkompetens. General Douglas underkänner general Dyrssen, och general Dyrssen underkänner, om han inte ändrat mening sedan oktober, sin kollega general Douglas. Det civila omdömet

kan inte garna vara sämre än det omdöme som enligt den ene generalen kännetecknar den andre.

Trots detta skall något försök icke göras att i detalj granska de stridande generalernas uttalanden. Hos båda finner man, det bör erkännas och understrykas, många reflexioner som utan att vara märkliga är värdefulla som tecken på det militära tänkandets modernisering. Tendenser till preusseri skymtar ibland, men de dominerar inte framställningen. Skillnaden mellan general Dyrssens och general Douglas åsikter är från denna synpunkt obetydlig. Att beskylla den sistnämnde för en speciellt gammalmodig åskådning är orättvist. Däremot kan man anklaga honom för en allmän konservatism i sakfrågor.

1945 års utredning vill begränsa den militära hälsningsplikten; framför allt skulle meniga icke vara skyldiga att hälsa på befäl som de icke lärt känna i och för tjänsten. General Douglas vill däremot skärpa hälsningsplikten genom en återgång till bestämmelserna före november 1945, vilket bland annat innebär att hälsning på kaserngården ovillkorligen måste förekomma.

På denna punkt doftar diskussionen av ett slags militär mysticism. Hälsningen fostrar enligt general Douglas till vakenhet och påpasslighet. Ja, naturligtvis såtillvida som vederbörande vänjer sig vid att spana efter uniformer — vare sig för att hälsa eller för att genom någon fint undvika hälsandet. Men följer med denna inriktning på uniformer vakenhet och påpasslighet i allmänhet — det är ju det som måste vara meningen. Här inställer sig tvivel. Går det icke lika bra att föra det motsatta resonemanget: att man förslöas genom att ständigt inställa sig på en konventionell men i grunden likgiltig sak. Under en tid var det bland studenterna i England en sport att räkna skägg. Utan tvivel ledde detta till en speciell medvetenhet just i skägghälsningen, men tanken att metoden skulle skapa en vaken och påpasslig ungdom har ingen framfört.

Det finns andra skäl för hälsningsplikten — de klassificeras allvarligt och djupsinnigt som argumenten i en tysk avhandling. Hälsningsplikten "inskarper i den underordnades medvetande, att den hälsningsberättigade är hans överordnade, och hälsningen utgör därför en ständig påminnelse om hans subordinationsförhållande". Är det nu riktigt? Blir en vanlig människa inte mera medveten om olust och irritation än om sin låga ställning genom det ständiga hälsandet? Och, om tanken är riktig, har det verkligen något värde att från morgon till kväll inskarpa ett subordinationsförhållande som är väl känt och av ingen bestrides? Kan man inte på denna punkt tillämpa vad armechefen för några år sedan skrev om förhållandet mellan officerare av olika grad: "Just därför att vår tjänst är så fordrande måste vi utom tjänsten få avspänning, eljest

stå vi inte ut med vårt arbete. Ingenting kan vara farligare än räds-la för prestige. Endast den, som icke är rädd om sin prestige, vinner i längden en naturlig sådan."

Förr var den tyska armén förebilden, nu talas gärna om den ryska. Under senare år har i Ryssland införts en disciplin som fullt motsvarar den gamla preussiska ordningen. En soldat måste erbjuda sin överordnade plats i spårvagn och buss, han får inte sitta med eller röka utan den överordnades medgivande, hälsa måste han göra oavbrutet. General Douglas kommenterar: det är av stort intresse att se hur man "inom en krigsmakt, som nyligen genomgått de svåraste prövningar och efter hård kamp vunnit en fullständig seger, tillmäter de militära formerna en helt annan betydelse än vad den svenska militärutredningen anser sig böra göra". Det är ett blamant uttalande. Menar generalen att de formerna passar Sverige? Menar han att Rysslands seger i kriget står i något sammanhang med hälsningsplikten? Sannolikt menar han intetdera. Men varför då hänvisningen till den ryska diktaturens i stället för till den amerikanska demokratins metoder?

Enligt 1945 års utredning skulle civil klädsel utom tjänsten få bäras av alla. General Douglas tar avstånd. I andra länder anses det vara en heder att bära krigsmaktens uniform. Om därmed menas att militärer i utlandet skulle vara angelägna att bära uniform är det oriktigt; där som här vill de helst klä om sig på fritiden, en benägenhet som de för övrigt delar med svenska officerare. Att soldater i uniform skulle vara särskilt väl sedda är inte heller riktigt; i England fick t. ex. meniga i uniform före kriget inte tillträde till bättre restauranger. Generalen fortsätter: "Uniformen är ett utmärkt medel att upphäva den sociala skillnaden mellan värnpliktiga av olika samhällsklasser. Att bära uniform måste anses vara i högsta grad demokratiskt, enär alla är lika." Man observere att det här ej är fråga om skämt. Dessa synpunkter framförs sida vid sida med yrkandet att hälsningsplikten för uniformerade skall bibehållas för att skärpa subordinationskänslan. Frånsett detta, tror verkligen general Douglas att klädedräkten i 1947 års Sverige skiljer samhällsklasserna så att vi måste ta på oss uniform för att verka lika?

General Douglas har inte skrivit ett militaristiskt, reaktionärt eller preussiskt yttrande. Men han har skrivit ett ologiskt, tanklöst, enligt vanligt civilt omdöme svagt yttrande. Vad som saknas är inte god vilja, utan tankereda.